

Avel·lí Artís-Gener, Tísner
Viure i veure / 2
Vuitena part. Capítols 1-5

L'accident

La llarga estada a Tortosa en forçada inactivitat, sense cap idea de mobilitat ni de futur, amb un enemic separat de nosaltres per cinquanta metres sumats el riu, les ribes i les franges entre posicions i posicions, minava sense pietat la nostra moral i avivava el desig d'alliberar-nos-en aviat, abans que la pèrdua no fos total. Les possibilitats d'evasió d'aquella realitat eren molt escadusseres i quan en sorgia alguna, per petita que fos, l'aprofitàvem golafrement. El trajecte de Tortosa fins al delta, amb les consegüents parades a la Cava, a Camarles o a l'Ampolla, feien tot el ventall de permissibilitats que, no cal dir, eren espremudes a fons i ens sabíem de cor totes aquelles endreçúries, no gaire generoses en matèria d'aventures.

La Rosa em va telefonar des del Perelló, justament un dia que acabava de deixar el cotxe al taller del Cos de Tren perquè li netegessin o li canviessin les bugies i afinessin el motor. Havia dit als mecànics que l'apariessin amb tota la calma que calgués, puix que jo no necessitava el vehicle, que havia romàs immòbil en un carrer de Remolins, gairebé sepultat per una capa de fang sec.

La trucada de la Rosa em va fer tornar al garatge del Cos de Tren, però els mecànics —als quals no matava la feina aquells dies— ja havien desmuntat el carburador i el tinent encarregat del taller em va dir que havien descobert en el Ford diverses coses que calia apariar, com ara canviar unes juntes que s'havien fet massa velles i ajustar alguns mecanismes. Li vaig dir que necessitava un cotxe i em va respondre que des de feia uns dies havien augmentat l'estoc mòbil amb alguns vehicles que havien estat requisats al començament de la guerra i que havien estat a la disposició de gent que feia serveis auxiliars («Vol dir «enxufats», tu!», m'aclaria el tinent) i, finalment, hom havia decidit recuperar-los i destinar-los a una tasca més profitosa. A la nostra Divisió n'havien correspost mitja dotzena i —aquella era la part més galdosa!— cada cotxe venia amb el seu xofer de plantilla. Tots eren homes de reraguarda, temorecs, als quals no els feia gens de gràcia

endinsar-se per uns camins que ignoraven (i que amanyagaven la il·lusió de no arribar a conèixer mai) i transitar per unes zones fastigosament properes a primera línia.

Hi havia vehicles de diverses marques i la característica comuna era l'aspecte gairebé luxós, pràcticament insòlit en aquelles latituds bèl·liques. Em va donar un Erskine que, si no hagués estat pel seu color de xarol negre, hauria pogut ser el del meu amic i company de «La Publicitat» l'advocat Odó Hurtado; el seu era un automòbil pintat de color verd maragda estrepitós. Fos com fos, era una suposició meva completament gratuïta, puix que a Barcelona n'hi havia diversos d'aquella marca, no sé si filial o subsidiària de la Studebaker, però malgrat el raonament lògic hi trobava quelcom que no hauria sabut com definir. Alguns anys més tard, a Mèxic, l'Odó Hurtado mateix havia admès la possibilitat que hagués estat el seu, que u havia desaparegut sobtadament sense deixar cap mena de rastre.

Predestinació

Hauria estat un cas de predestinació, si es tractava del mateix cotxe! Perquè un dia que hi feien una excursió l'Odó i la seva muller Carme, amb en Francesc Fontanals i la Cànida, amb en «Soka» —sempre fascinat per conduir— al volant, prop de Collbató van trobar un camió que venia en direcció contrària i que ocupava molt més de la meitat de la carretera. El ninotaire d'«El be negre» va maniobrar per esquivar-lo, va evitar la topada, però no va poder impedir que l'automòbil saltés pel marge lateral, enllà de la cuneta. Va fer mitja volta de campana i el vehicle va quedar aclofat entre les mates, amb les rodes enlaire. Tret de lleugeres contusions —i de l'esglai—, ningú no havia pres mal. En Fontanals romania assegut a terra, amb el cap entre les mans, i els seus companys li van preguntar si no s'havia lesionat de debò.

—No m'ha passat res. Només rumio.

—I què rumies? —va preguntar l'Hurtado—. No ha estat pas per culpa

teva i sort hem tingut de la teva perícia!

—No penso en això —va respondre en Francesc Fontanals—. Meditava en una troballa que acabo de fer. He descobert que les carreteres, així, cap endavant, duren molt. I que pels costats, en canvi, s'acaben de seguida, en un instant molt curt. Que curios, oi?

L'accident (represa)

Del xofer d'aquell Erskine gairebé no en recordo res. Tinc la vaga impressió que es deia Emili i la certesa que era poc destre com a conductor. I, sobretot, de la seva por immensa, forassenyada, que el convertia en un impenitent carregat de punyetes. Únicament se sentia (i només a mitges) tranquil si anava rumb al nord, allunyant-se del riu.

Vaig proposar a la Rosa Suau que anéssim a fer un tomb i li vaig dir que, per primer cop, jo podria fer de «senyor» i seure al seu costat, al seient del darrera. (M'hauria de caure la cara de vergonya, però havia imaginat quina gran cosa no fóra tenir lliures ambdues mans; perdona'm, Rosa, que en aquelles circumstàncies hagués entès que allò equivalia a fer de senyor.)

Vaig pensar que podíem anar cap a Rasquera i Ginestar i cercar alguna casa de pagès habitada —un desig tan vague com quimèric— i mirar si no ens podrien fer un menjar qualsevol i demanar-los si no tindrien alguna cosa per vendre i que la Rosa pogués emportar-se a Sabadell, per no haver d'anar a parar, per enèsima vegada, a Intendència i fer que omplissin el seu sac de brigadista. Tot plegat sumava una dosi insensata d'optimisme, gairebé pertanyent a l'onirisme pur.

Anàvem pels Plans del Burgà i el xofer va frenar en sec quan passàvem pels Surets, entre oliveres. Va fer, aterrit:

—Aviació! Hi ha aviació!

Ja anava a baixar i li vaig dir:

—No pots deixar el cotxe aquí, al bell mig de la carretera. Treu-lo, arramba'l i posa'l sota els arbres.

—No puc! És molt perillós!

—Ximple! Perillós és deixar-lo aquí, al mig, on els aviadors el vegin i el puguin metrallar! Baixa! Jo el duré a algun indret més o menys segur.

—No, això sí que no! El cotxe és al meu càrrec i ningú més no el pot guiar.

Vam baixar tots tres i, sota les oliveres dels Surets, vaig tenir ocasió de mirar la cara del xofer, trasmudada pel terror irracional. Els avions de caça van fer diverses passades molt baixes i vaig pensar que metrallaven alguna cosa que hi devia haver més endavant, a la carretera, i que nosaltres no vèiem.

—Ja podem continuar: ja han guillat. Deuen haver trobat algun objectiu a un parell de quilòmetres d'aquí, han fet el seu fet i ja són fora. Potser només han anat a fer benzina i a carregar municions, però tenim temps de fotre el camp. Però si tornem a sentir els avions, sobretot no deturis el cotxe al mig del camí! No perdis el cap i deixa'l sota els arbres, els més grossos i espessos que trobis. És molt important això que et dic de no atabalar-te i et repeteixo que puc conduir jo, que sóc home ja més avesat en aquest negoci, i no em surtis amb la conya aquesta de la responsabilitat perquè jo en tinc més que tu i ja pots estar ben segur que si algú t'ha de fer malbé el cotxe, no sóc jo.

Va replicar que no era ben bé allò que jo deia, que ell també tenia amor propi i que jo havia d'entendre que si es posava nerviós era degut a no estar fet a allò dels atacs aeris a ple camp. Va afegir que l'escagarrinava veure tan baixos els avions. I va concloure amb una fuetada que devia trobar decisiva:

—I si et passa alguna cosa perquè és qüestió de la feina, què hi farem, mala sort! Però, pel que veig, ara no treballem, sinó que tu has sortit a passejar amb la xicota. I que això em pugui costar la vida, fa empenyar de debò. I perdona la franquesa!

Vaig rebatre'l furiosament:

—Pots estar content, company, que no sigui sinó un passeig! Et vull aclarir que la meva sortida és autoritzada pel cap de la Divisió, i és una mica de permís que em concedeixen al cap de tres mesos de fotre'ns trompades aquí davant. Vull que sàpigues que si en un acte de servei haguessis tingut una reacció de cangueli com aquesta, te n'hauries fet l'estella. Conec molta gent que no hauria tingut cap mena de contemplació amb tu, ni amb la teva por, ni amb la teva inexperiència. Encara et vull dir que si volgués guiar el cotxe, simplement t'ordenaria que t'enretiressis i tu només podries fer una cosa, que fóra obeir.

Em va mirar bocabadat. Va remugar entre dents:

—Encara resultarà que t'hauré de donar les gràcies!

—No t'ho permetria. No ens devem res l'un a l'altre. Però, au, fem via i mira de no deixar-te dominar per la por: procura dominar-la tu!

Cap al caseriu del Roquer hi havia cinc camions militars deturats i era evident que aquell havia estat l'objectiu dels caces. (Inevitablement vaig pensar en l'enginyós pla militar d'en Ferrándiz i en el profètic rebuig d'en Líster.)

Dúiem tots els vidres abaixats, per si sentíem fressa d'avions, i de cop i volta van començar a caure obusos en aquella àrea. (Els caces havien anat a xerrar la seva descoberta.)

Va ser instantani i el record l'he reconstruït posteriorment: el nostre conductor es va espantar, va sortir de la carretera i ens vam estavellar contra unes roques. Sembla que vam fer un parell de capgirells de campana, però he de dir «sembla», puix que mai no n'he tingut cap

confirmació inobjectable. No vaig assolir sinó que algú em digués que algú li havia dit que algú altre havia vist com un cotxe sortia de la carretera i aïrtava contra les roques del marge. Jo ho havia trobat tot consumat.

Va ser una trompada forta: el xofer hi va morir i la Rosa i jo vam omplir de ferides tot el cos. Ho vam saber molt més tard; jo me'n vaig assabentar l'endemà al vespre, quan ja m'havia refet de la commoció cerebral i, segons el parer clínic, ja estava en condicions d'escoltar informacions de primera mà. Recordo molt bé, diàfan com si hagués passat aquest mateix matí d'avui, quan em vaig despertar. Sentia forta nosa pertot arreu i em vaig adonar que jeia en un llit. Vaig fer l'intent d'incorporar-me, vaig sentir cruiximent des del cap fins a la punta dels peus i aleshores vaig veure que hi havia molts altres llits, tots ocupats, a la meva dreta, a la meva esquerra i davant meu, tot en una llum més aviat feble. Em van dir que havia proferit, sorprès:

—I ara! Sembla que siguem en un hospital!

Vaig sentir ofensiu que alguns riguessin i vaig insistir, molest:

—No veig que faci riure! Sembla de debò un hospital.

Una veu llunyana, des d'algun llit enllà, va proferir:

—Burro! Com vols que no ho sembli, si és un hospital?

Algú altre —no podia determinar d'on venia la veu— va fer:

—Devia somiar que era al cine! Es desperta, veu que ja l'han fotut al llit sense sopar, i s'emprenya.

Hi va haver un gros esclat de riallades. Una altra veu va voler ser encara més divertida i va engegar:

—Potser està acostumat a pixar en l'orinalet quan es desperta i que ara no l'hagi trobat el deu desorientar.

—Au, pixa't al llit i ja sentiràs els metges! —cridava un altre.

La platxèria omplia la sala, convertida sobtadament en un pandemoni. El soroll va atreure un infermer i va venir a escatir la causa del tabustol. Moltes veus alhora li explicaven el meu comentari, parlaven del to de pallús que havia gastat, reien de valent i, al capdavall, vaig entendre què passava. L'infermer va tornar amb un jove metge molt enriolat. Em va dir:

—Molt bé, home! Ja has sortit del túnel!

—De quin túnel?

De moment, no va fer gens de cas de la meva pregunta: anava de cara a la causa de l'aldarull que l'havia fet venir a la sala i aquesta era l'única cosa que el preocupava. Quan va conèixer els detalls del xivarri va adoptar un aire divertit. Em va demanar:

—Vols prendre alguna cosa?

—Cafè! No teniu cafè, per aquí?

—No tens por que et tregui la son?

—No!

—Però l'hauràs de beure amb canya: no et pots incorporar.

L'infermer havia posat la mà sota el coixí i m'aguantava el cap alçat, mentre amb l'altra sostenia el gotet de cafè aigualit. El metge em guaitava fixament. Devia analitzar si em trobava en condicions d'escoltar el relat i va acarar el tema que havia quedat penjat:

—Parlava del túnel de la commoció. Però ja has passat el pitjor.

—Què ha estat, el pitjor?

—L'accident, les tres costelles trencades i el fèmur esquerdat. La trompada en general i la pèrdua de sang. Però tot això ja ha estat superat.

Vaig començar a fer memòria i vaig recordar —o deduir— el fet que m'havia dut a l'hospital. El jove metge em va ajudar considerablement. Em va dir que el xofer havia mort i que la noia que ens acompanyava, la jove Rosa Suau, havia resultat ferida d'una certa consideració, que ja es recuperava, que hom la donava per salvada.

—On és, ella?

—Aquí mateix, a la secció femenina de l'hospital. Dit així, sembla que sigui alguna cosa, però, de debò, és una única i esquifida cambra!

—Quin és, aquest hospital?

—El de Cardó. Havia estat un balneari, però es va tornar hospital de guerra. N'hi ha passat, de gent que venia de l'Ebre! Vam revisar tots els papers que portàveu tu, la noia i el xofer, i hem fet alguns comunicats. Vam parlar amb els caps de la teva Divisió i ja t'han vingut a veure diverses persones. Ahir mateix, i avui per segon cop, el comissari i el seu ajudant. Un germà de la noia és el cap del Servei d'Enllaços de no sé quina Brigada, la 98, em sembla, i va venir ahir i ens va demanar que, de moment, no diguem res als seus pares —viuen a Sabadell, ja ho deus saber— per no alarmar-los. Els de la 60 tampoc no ens han deixat parlar amb la teva gent, a Barcelona. Som un hospital de primera línia i, naturalment, no permeten que rondin paisans per aquí. O sigui que, si els avisàvem, tampoc no els deixarien arribar fins a l'hospital, un altre bon argument per a estalviar-los el tràngol.

Vaig fer l'intent d'incorporar-me i aleshores vaig sentir la tibantor del pit enfaixat i el guix que em comprimia la cuixa esquerra. Estava decandit com un gos estomacat. El metge em va preguntar somrient, fotent-se de mi sense embuts:

—On vas, ara?

—A veure la Rosa. És la meva xicota.

Va riure sorollosament; després va dir:

—Al vespre no hi ha visites! va afegir, seriosament—: Per ara no hi pots anar tot sol: t'hi hauran de portar. I abans —ja t'ho pots pensar— caldrà veure si la noia està en condicions, morals, naturalment (ja t'he dit que físicament es recuperava), de suportar la teva visita. Li hem dit que el xofer va morir i que tu vius. No recorda cap detall de l'accident, res en absolut, però no et pensis pas que sigui una pèrdua traumàtica de la memòria. Ens ha dit els teus noms, i els dels seus pares, el del seu germà Enric, i ens ha donat la seva adreça de Sabadell.

—Està molt malferida?

—La cosa més crítica ha estat la fractura del parietal. També es va trencar la clavícula i —no volia ser menys que tu!— dues costelles del costat dret. Devia rebotre per l'interior de la carrosseria. Portàveu els vidres cap avall i això us ha estalviat un munt de ferides, que solen ser tan petites com emprenyadores. La noia té, a més a més, contusions per tot el cos, però cap no és greu. El conductor es va enfonsar el pit amb el volant i el parabrisa trencat li va obrir la gorja. Aquest matí han vingut a recollir el cadàver els seus companys del Cos de Tren i l'han enterrat al cementiri de Benifallet. Era de Sort, o de Tremp, no me'n recordo. Tinc la fitxa damunt la meva taula. No li han trobat cap parent. Éreu molt amics?

—El vaig conèixer ahir —va ser ahir l'accident, oi?— i no sé ni com es deia.

—Ja t'ho diré demà. La meva memòria és catastròfica en això dels noms de les persones. Em sembla que Emili no sé què més.

De seguida que em vaig despertar l'endemà matí vaig cridar un infermer i li vaig demanar que digués al metge que jo volia veure la meva xicota. Van trigar molta estona a respondre'm i, abans, em van servir l'esmorzar, a base de líquids —suc de taronja, xocolata i cafè—

que bevia amb palla. El jove metge del dia anterior em va dir que a la Rosa li feia molta vergonya que jo l'anés a veure i que havia suplicat que em donessin records de part seva.

—Però, per què? Què li fa vergonya? No ho entenc! Hi ha alguna altra cosa que no m'hàgiu dit i no em vulgueu dir?

—No, no res. Però li fa vergonya tot. És una mossa molt tímida i no vol que tu la vegis amb el cap afaitat al zero. Nosaltres hem d'examinar-li professionalment el cos i cada vegada que la destapem ens fa un drama de monja histèrica. El seu pudor, tan exacerbat, sembla producte d'un trauma. La vas violar? O saps si ho va fer algú altre? Només una cosa d'aquest tipus justificaria el seu terror.

—No, jo no, i posaria les mans al foc que ningú no l'ha tocada mai. Ja sé que és molt vergonyosa, però no m'imaginava pas que fins a aquest extrem! No t'explicaré intimitats, perquè jo també puc haver fet una mena de jurament hipocràtic particular: sóc periodista i sé què vol dir la inviolabilitat de sentiments. I del pudor.

—Ni jo t'ho preguntaria, ves! L'aniré a veure i li diré que tu exigeix proves de la seva supervivència i que no et podem convèncer ni tampoc obstaculitzar-te. Li faré entendre que hi tens tot el dret i de seguida et vindré a dir quina haurà estat la resposta. Miraré de fer servir aquesta mà —va afegir, mostrant-me l'esquerra— i veurem si funciona.

M'hi van dur amb una cadira de rodes i quan m'hi instal·laven em cruixia l'esquelet sencer. Vam travessar diverses estances, vam pujar i baixar petits desnivells de dos o tres graons i, al capdavall, en una saleta minúscula, hi havia la Rosa ajaçada en un llit de ferro que pràcticament ocupava tota l'estança. Tenia el cap girat de cara a la paret i el duia cobert amb un mocador gran, com els de fer farcells, de color blau ultramar, lligat amb un nus de pagesa sota el mentó. De cap de les passades no es va voler tombar i em parlava amb una veueta prima com un fil i, encara, adreçada al mur, que l'absorbia gairebé íntegra. Hauria volgut besar-la, però entre el llit i la paret no hi passava la cadira de

rodes, ni encara que l'haguessin arrambat del tot al mur de l'altre costat. Va dir alguns mots inaudibles —o incomprensibles— i va esclatar en plors. Entre sanglots va proferir una frase esgarrifosa, articulada amb veu alta i clara:

—Has estat a punt de matar-me!

Em va esbalair. Em vaig haver de mossegar la llengua per no respondre que la remaleïda brigada del sac era l'autèntica culpable de tot allò, i que jo havia passat un perill no pas més petit que el seu o que el del xofer. Però em vaig alegrar de no haver-li-ho dit. Quina necessitat teníem d'imputar algú? Ens hauríem alliberat del malfat? Hauria ressuscitat l'Emili?

No podia blasmar la injustícia de la Rosa: la meva xicota respirava per les ferides, pel doble trauma físic i moral. (La xollada al zero l'havia desmoralitzada profundament i encara calia afegir-hi l'aterridor cop que representava que uns senyors amb bata blanca l'examinessin nua, li enfaïxessin el tòrax mirant de no oprimir-li els pits, i la palpessin pertot arreu! No li esclafaven les mames sinó la pudicícia!)

Aquella vegada va ser la darrera que vaig veure la Rosa Suau. Em van donar d'alta a mi abans que no pas a ella, no va admetre la meua visita de comiat i quan vaig tornar a Cardó ja feia dies que n'havia sortit. Ens vam escriure, és clar. Però mai el gènere epistolar no hauria pogut fer de pont damunt la turbulència del torrent. I encara menys en unes cartes que, al cap d'uns breus mesos, la censura franquista examinaria amb lupa, que la Rosa m'escriuria en espanyol i que jo (com podia pretendre cap mena de dissimulació si ho feia des d'un camp de concentració francès?) respondria en la nostra llengua malgrat el contingut de desafiament que en aquell moment podia tenir, convençut, a més a més, que en bona ètica no podien responsabilitzar la Rosa en cap sentit. («En bona ètica»; que idiota, oi?) La darrera carta no la hi vaig enviar per correu: la vaig donar a un xicot del camp de Prats de Molló que havia optat per tornar a Catalunya. El van escorcollar i la hi van prendre? Ho ignoro. Però la Rosa mai no em va respondre. Li proposava que intentés

de passar a França i li assegurava que ens casaríem de seguida que ens retrobéssim en llibertat. Ara, és clar, vist del cim de la peanya de la meva edat, no té gens de mèrit consignar com hauria estat de diferent la meva vida si la Rosa hagués rebut aquella carta o bé si els seus pares l'haguessin deixada sortir o, encara —és l'aspecte decisiu i per això el deixo per al final de la hipòtesi—, si ella s'hagués volgut convertir en la meva dona. Si no fos que sóc un senyor ja tan vellet, m'agradaria d'escriure una novel·la l'eix de la qual fos un doble joc, el derivat d'un sí i les conseqüències d'un no, operant damunt unes mateixes persones.

«I era niquelada!»

Em van tenir a Cardó quatre o cinc dies més. En aquella època, ja havien substituït tot el personal femení auxiliar mèdic, almenys pel que feia als hospitals de primera línia, i em vaig trobar que a la «secció femenina» (ja he dit que amb una sola cambra i un sol llit) hi havia una noia manresana, que hi restava com a encarregada d'un departament inexistent en el paper però viu —llangorosament— en la realitat, amb esporàdiques funcions de maternitat (puix que en aquella època, i malgrat la guerra, les dones s'estimaven més d'infantar a llurs domicilis, en mans d'una llevadora, en tot cas). Però en l'ex-balneari també auxiliaven alguna dona, ferida de guerra o d'accident domèstic, i l'encarregada supervivent, la xicota manresana que deia, era companya de la meva promesa oficial, la infermera d'urologia, i em coneixia de nom. Es deia Eulàlia Puiggròs i aviat m'havia fet veure que odiava cordialment l'Albertina (només era «Puig», Albertina Puig, i ella en canvi es deia «Puiggròs», Eulàlia Puiggròs), de la qual m'explicava tota mena de deslleialtats.

Observo, a l'hora de refer aquests records, la poca informació que he donat respecte a l'Albertina Puig, la qual amb prou feines he esmentat en ocasió de la meva primera vinguda a Barcelona des de la incorporació, per tal d'imprimir el número u de «Vèncer!», i que de debò era la meva promesa formal, amb la qual festejava autoritzat pel seu pare. L'Eulàlia, desterrada a Cardó, cultivava l'única planta possible

en el seu minvat jardí muntanyenc: la maledicència. Es delectava, en un afany de confidències farcit d'estranya cosoneria —que endevinava mesclada amb una absurda gelosia en la qual la desvalguda Rosa Suau, completament aliena, jugava un important paper—, explicant-me infidelitats de la meva promesa a algunes de les quals (segons jo maliciava) solament hauria pogut tenir accés si hagués compartit el llit amb ella i amb el senyor que ajudava a consumir-les. No m'hi podia posar cap pedra al fetge per diverses raons, la primera de les quals era que jo mateix no em captenia amb ella allò que en diríem massa lleialment. (No hi havia, allí a Cardó mateix, la Rosa Suau?) Tampoc no era cap novetat per a mi la seva condició de nimfòmana galopant i, doncs, mal la podia blasmar per donar curs a necessitats fisiològiques que jo, distant, no podia pas satisfer. Lògicament, escoltava l'Eulàlia i les seves confidències una mica com qui sent ploure, actitud que, no gensmenys, no em privava de fingir els estremiments que la meva bocamolla anhelava. Tenia a l'hospital de Cardó una germana que no havia fet —ni faria mai— els quinze anys. La Neus Puiggròs era tuberculosa i l'Eulàlia se l'havia enduta a l'ex-balneari muntanyenc en primer lloc per tenir-ne cura professional administrant-li amb rigor els medicaments que hom li havia prescrit, per veure-la rodejada de metges i, encara, amb l'esperança que l'aire pur i els set-cents metres d'altitud destruïssin el rebel bacil de Koch.

En Morera i Falcó i en Martells em van venir a cercar amb el cotxe de l'Scotti. Els metges m'havien deixat un vell gaiato pagès com a substitut d'una crossa amb suport sota l'aixella, que jo havia rebutjat ofès, i m'havien ordenat repòs absolut durant una setmana com a mínim, amb la qual cosa volien dir que havia de fer llit. Escoltava la prescripció facultativa i sabia del cert que no en faria gens ni mica de cas, que mai no romandria allitat per ajudar els ossos a soldar-se puix que, mentalment, oposava la meva teoria basada en quelcom que he practicat tota la vida, àdhuc quan encara no se'n deia bricolatge: que cada cop que encolem dues coses les aguantem ben estretes l'una contra l'altra fins que no s'asseca l'adhesiu. Jo pensava: «Si heu fet una bona unió dels ossos trencats, deixeu que jo hi posi la pressió i ja veureu com jo tot sol m'encarrego de la soldadura».

Em vaig reintegrar a la Divisió i la meva feina s'havia anat fent per inèrcia. D'altra banda, era ben poca, en aquella estranya condició de guardians d'una línia que, de moment, es veia ben clar que no havia de contenir res, puix que teníem un munt d'evidències que la pressió de Franco es bolcava damunt d'unes altres àrees.

L'Enric Suau em va dir telefònicament que l'hospital de Cardó havia evacuat sa germana i que l'havien duta en cotxe a Sabadell, que caminava amb molta dificultat i que li costava enormement d'adaptar-se a l'ús de les croses. També em va dir que la Rosa l'havia encarregat d'acomiar-se de mi i que em digués que es penedia de com m'havia tractat el dia que l'havia anada a visitar a la seva cambra i que aleshores estava espantada i nerviosa i sense serenitat. Que quan havia dit als metges que no em volia veure, no havia entès que era perquè jo ja me n'anava de l'hospital i que ho havia comprès posteriorment. I que ara, més calmada, volia que la perdonés i insistia que tot plegat li sabia molt de greu.

Malgrat l'avantbraç enguixat, res no obstaculitzava els moviments de la mà i en aquell repòs obligat a la meva cambra del Remolins tortosí vaig poder escriure, a mà i a màquina, i em vaig fer uns bons farts de llegir, de començar a saldar l'immens deute que jo mateix havia contret envers mi. Vaig fer muntanyes de cartes per al pare, els germans i la germana. I vaig tornar a assaborir velles coses, ja gairebé oblidades, com era el plaer de les profitoses converses amb l'Scotti, en Joaquim Morera i Falcó i en Ráfales i, sobretot, la lectura calmosa de la correspondència i dels diaris, inexorablement endarrerits, gairebé sempre amb sabor de postals d'àlbum o de cromos de xocolata.

En aquella línia de front bonancenca i dins la terra del Principat, per primera vegada teníem un servei de correus regular. Havíem arribat a rebre cartes escrites tres o quatre dies abans, la qual cosa era un autèntic rècord per a la gent avesada a retards de dos i tres mesos.

Un dia vaig agafar el bastó i me'n vaig anar a veure què passava en una de les cambres del passadís enllà, de la qual eixien plors. Era, en efecte,

un sangloteig, i el proferia el meu Pere Fíguls. Seia a terra, en un racó, amb les cames encreuades. Tenia davant seu una carta desplegada, que xopava amb les llàgrimes. Vaig imaginar el fet pitjor: que haurien bombardejat Sabadell i que son pare o sa mare, o ambdós, n'haurien resultat ferits o morts.

—Què et passa, Pere? Qui t'ha escrit?

El plor desfet no li deixava articular els mots. Em va dir, sincopadament, que la carta era dels seus pares. (Encara bo, vaig pensar.) L'única frase coherent i entenedora va ser:

—M'han robat la bicicleta!

La carta dels pares relatava que un lladregot havia forçat la porta del magatzem que hi havia a la planta del carrer i, entre d'altres coses, s'havia endut la bicicleta. No hauria pogut aconseguir cap altra prova tan definitiva de com feien el soldat veritables criatures. O potser l'hauria haguda d'afegir a una altra, que mai no havia pogut oblidar, de quatre marrecs amb voluntat de desertor.

—Au, home, Pere! Això no té cap mena d'importància! Ja la recuperaràs. O te'n compraràs una altra.

Es va enfonsar enroscat en una allau de sanglots. Em va comunicar l'argument-clau del seu gran desfici:

—Era niquelada!

Una peça única, doncs! Li vaig dir, a tall de conhort i no gens segur de l'eficàcia dels meus mots:

—Apa, Pere, que no n'hi ha per a tant! Quan s'acabi la guerra te'n regalaré una de curses, i no niquelada sinó platejada, t'ho prometo! O bé una moto i una bicicleta, macasun cony, recobertes d'or de 18 quirats! O de 24, que al capdavant un dia és un dia!

Em vaig adonar que el tractava com si en Pere fos un nen de set o vuit anys. I que hi havia menys exageració que no semblava.

Vaig pujar a Cardó perquè em revisessin i m'hi vaig fer dur pel xofer d'en Ferrándiz. Jo ja conduïa altra vegada el meu cotxe —l'enguixat de la cama entorpia les maniobres de fre i d'acceleració sense impedir-les—, però m'havia semblat que si els metges em veien arribar al volant del meu automòbil ho trobarien com un sarcasme o una mena de desafiament. Em van alliberar de l'enfaixat del pit i els raigs X van ensenyar que les costelles ja s'havien soldat i que no quedava cap rastre de les fractures. Jo ja sabia que tenia bona carnadura, però em feia goig que altra gent, sobretot professionals de la salut, hi convinguessin.

—No sembla pas que mai hagin estat trencades, aquestes costelles! —va dir el metge que m'havia mirat amb els raigs X. Va afegir—: No hi ha cap senyal de la soldadura.

—El soldat desconegut —vaig comentar. I instantàniament hauria volgut empassar-me la gracieta, que no l'havia fet ni tan sols somriure. A la sessió següent em van treure l'embolcall de benes i guix del braç i a l'altra el de la cama. Vaig fer molts exercicis gimnàstics per tal de restablir i accelerar la circulació de la sang i altra vegada vaig tornar a tenir les extremitats lliures del formigueig, la clara sensació de nedar en una piscina que, en comptes d'aigua, fos plena d'agulles de cap, com la que ja havíem sofert de Singra enllà. Quan vaig concloure que, en el fons, em servia del bastó per a inspirar compassió, el vaig trencar i el vaig llençar.

En aquelles llargues converses amb Francesco Scotti havíem analitzat cruament la marxa de la guerra i apedaçàvem sistemàticament totes les fissures que es produïen i que afectaven la nostra moral; també les embolicàvem amb benes embegudes de guix! Un dia en Cecchino em va dir alguna cosa que ja havíem esmentat reiteradament en les nostres converses: que la professió de militar era com qualsevol altra i que solament podien dominar-la aquells qui l'havien apresada. Atorgava, com jo mateix, un gran valor a l'autodidactisme —respecte a la guerra en

teníem exemples colpidors allí a tocar—, però insistia que el més tètric dels oficis exigia una pila de coneixements tècnics. Reforçava els seus arguments:

—El fem mancats de la preparació escaient. Com que no podem confiar en la nostra ciència, ens refiem de l'atzar. Executem apendicectomies dins un iglú amb un ganivet de cuina. Té molt de mèrit, és clar. Però les operacions surten millor en un quiròfan.

—No podíem escollir pas: ells ens han dit quin tipus de lluita fóra i han decidit el terreny on s'esdevindria.

—O sigui que depenem de l'adversari en tots els sentits. I això denota inferioritat, mina la moral.

—Ens guanya en armes, però no pas en pebrots!

—No siguis ase! No caiguis en el parany de la simplificació: t'ho recomano per asèpsia moral. Ni defugis el nucli de la qüestió. Perquè, si no, m'impedeixes de descabdellar íntegrament el meu criteri, de fixar què penso. Jo crec, per exemple, que tu t'hauries d'inscriure a l'escola de guerra —tinc entès que fan cursos accelerats— i capitalitzar fins a l'última ratlla de les lliçons. M'han dit que a l'Escola d'Estat Major de Barcelona ensenyen en tres mesos tot allò que a Toledo els prenia sis o set anys.

—Això vol dir una de dues: o que Toledo era ple de pòtols avesats a mamar-se-les dolces o que els alumnes de l'escola de Barcelona passen sense contemplacions per l'adreçador.

—Presentes com a alternativa dues versions convergents d'un mateix tema. D'això, en filosofia se'n diu tautologia. De les dues variants que ofereixes, l'una no contradiu pas l'altra. No solament no són adversatives sinó que es reafirmen recíprocament. Els qui avui a Barcelona treballen a escarada compensen l'antiga indolència toledana, hi convergeixen.

—M'apunto la lliçó, Cecchino del meu cor!

—Les lliçons que caldria que t'apuntessis al cervell haurien de ser les de l'Escola d'Estat Major. Si són capaços d'ensenyar en tres mesos diguem que únicament allò indispensable, sense «combriccola festosa», que no sé com es deu dir en català/

—Em sembla que faramalla és la paraula.

—«Putana merdosa!» Sense faramalla, directament amb allò indispensable de la professió, estaríem en condicions d'acabar aquests porcs d'aquí davant amb bones perspectives d'èxit. Jo trobo que series un candidat excel·lent perquè podries afegir la teva experiència directa a les lliçons teòriques. També m'agrada molt com a postulant l'Agustí Vilella i ja n'hem parlat llargament.

—Què en pensa, en Vilella?

—Ja ha fet la instància per presentar-se a les proves selectives. Sembla que a l'escola només hi caben un centenar d'alumnes i hi ha més de mil cinc-cents aspirants! T'he guardat uns fulls de sol·licitud per si t'engrescaves a omplir-los.

Els vaig omplir, naturalment. En Francesco ja ho havia previst i preparat tot amb aquell fer seu tan primmirat, i sentia que no el podia decebre. (Era aquest, realment, l'únic motiu?) La sol·licitud va fer el seu curs, molt més ràpid que jo no m'imaginava, i ja era un més en la llista dels mil cinc-cents aspirants i escaig. Al cap d'uns dies, el diari oficial del ministeri de la Guerra va publicar diverses pàgines amb els noms dels oficials —de tinents en amunt— que havien de participar en les proves selectives que hom faria a Manresa, a l'escola de capacitació de comandaments d'aquella ciutat, de cara a l'ingrés a l'Escola Popular d'Estat Major i Comandaments Superiors, que funcionava a Barcelona als locals confiscats de les vastes Escoles Pies de Sarrià. Em podia donar per inclòs en la llarga llista si acceptava com a bons un ferotge «Abelino» seguit d'un no pas menys esgarrifós «Ortiz». L'únic cognom escrit correctament era el de Gener.

—T'has salvat per un pèl que no et fotessin «Enero»! —comentava sarcàsticament en Morera i Falcó. I afegia: —«¡A sus órdenes, mi capitán don Abelino Ortigáñez-Enero de los Tísneres!»

—«¡Que le den por el saco, mi querido Halcón, sin que la carga de TNT resulte excesiva y no le vaya a hacer mayor daño del humanamente tolerable!»

Però jo era aquell «Abelino Ortiz-Gener, Capitán de Infantería de la Escala de Milicias», la qual cosa volia dir que havia fet santament de no acceptar l'ascens verbal. Caparrut com era —i com encara sóc, mal m'està de dir-ho—, reiterava que no em posaria galons de comandant fins que el diari oficial no hagués publicat el meu pas cap amunt (siguem sincers i admetem que potser fos cap avall, malgrat la il·lusió que em pogués fer) en l'escala jeràrquica. I —oh, paradoxa!— va notificar el següent, a tinent coronel, graduació que en els papers del ministeri vaig atènyer abans de l'anterior en un ascens col·lectiu. Ja ho explicaré més tard, puix que fer-ho ara enredaria la troca. Però posseeixo proves irrefutables de tot plegat.

Em van deixar el cotxe fet una seda i, per primera vegada, vaig demanar a Intendència vitualles per al meu ús particular. El dia abans de la meva marxa em va trucar des de Cardó l'Eulàlia Puiggròs i em va relatar una llarga història, els trets essencials de la qual eren que suprimien la «secció femenina» del vell balneari transformat en hospital, que ella encara no sabia on la destinarien per bé que semblava molt probable que a Barcelona, que ja hi havia la decisió oficial de no admetre dones en els serveis sanitaris de primera línia (i presumíem de progressistes!) i que, finalment, havia de dur la seva germana Neus a Manresa, car no la podia portar a remolc d'una banda a l'altra. La nena empitjorava i els tractaments no l'aprofitaven gens; el metge director de Cardó l'havia examinada i havia dictaminat que l'única cosa sensata que hom podia fer amb la Neus era traslladar-la a Manresa i fer que romangués a casa seva, allitada, i que amb l'atenció que li brindessin els pares se satisfarien tots els requeriments. Em vaig adonar que

L'Eulàlia m'explicava tot allò entre plors mal reprimits. El seu prec era simple: li havien dit que jo anava a Manresa a fer uns cursos de no sabia què i em pregava d'endur-me'n la seva germana i deixar-la amb els pares.

Li vaig dir que, en efecte, marxava l'endemà i em vaig comprometre a pujar a Cardó a recollir la Neus i deixar-la a casa seva. Vaig afegir que tenia la idea de sortir d'hora de Tortosa i que, probablement, a les vuit o quarts de nou ja fóra al balneari. Li recomanava que la seva germana i el seu equipatge fossin a punt, que em fes un paquet amb els medicaments que m'havia d'emportar i que hi inclogués instruccions mèdiques respecte a dosis i horaris, per tal d'orientar degudament els seus pares. Vaig afegir que la nena podia esmorzar i dinar amb mi, en el nostre camí a la capital del Bages.

Excursió periodística

Una vegada, en Josep Maria Planes va convidar a dinar a Manresa, entre la seva gent, una colla de periodistes, companys seus de l'Ateneu, d'alguns diaris i d'«El be negre». Jo hi vaig anar amb el grup que capitanejaven en Just Cabot i en Francesc Fontanals (ambdós ja havien estat abans a can Planes), al qual se'ns havia afegit algun company de l'Associació de Periodistes. Malgrat el to de sinceritat absoluta que mantinc en tot aquest llarg relat, aquesta vegada silenciare el nom del company d'ofici que va protagonitzar l'episodi, episodi del qual dono fermança com també de la seva total veracitat.

Amb en Planes havíem quedat que ens trobaríem en un cafè a prop de l'estació ferroviària. Mentrestant, vam entrar a un estanc a comprar tabac. En Just Cabot va tenir una idea:

—Comprare una postal de Manresa i me l'enviare per correu a mi mateix.

—Esplèndid! Posa-t'hi records de part meva.

La pensada ens va agradar i vam decidir d'imitar-lo tots. Vam comprar les postals i ens vam posar a omplir-les damunt el taulell de l'estanc. Aquell periodista el nom del qual no vull donar —i ara veureu per què — va preguntar, amb l'estilogràfica en l'aire, a punt d'escriure la data:

—Manresa és amb apòstrof?

El vam insultar dolçament:

—Ase!

—Cretí!

—Ignorant!

—Qui et va enganyar, dient que et fessis periodista?

—Tros de quòniam! Porc fotut! Analfabèstia!

En Just Cabot romania al marge dels impropis. Finalment va dir:

—Els burros sou vosaltres! Per què us en foteu i l'insulteu? Li havíeu d'haver dit que sí, ximples, perquè res no era tan interessant com saber on fotia el cony d'apòstrof!

Índex

L'accident	2
Predestinació	3
L'accident (represa)	4
«I era niquelada!»	13
Excursió periodística	21